

Maakbaar toerisme in het Ruhrgebied

BEELDVERHAAL Thijs Konijnendijk

Het Ruhrgebied heeft de afgelopen decennia belangrijke sociaaleconomische veranderingen ondergaan. De economie van het gebied dreef tot zo'n dertig jaar geleden op de productie van kolen en staal en dat drukte een stempel op het landschap en de samenstelling van de beroepsbevolking. In de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw was met name de productie van kolen in de Ruhr niet langer rendabel: steenkool verloor zijn koppositie als belangrijkste fossiele energiedrager aan aardolie, maar ook waren de productiekosten in Brazilië of China vele malen lager. Massale sluitingen van mijnen in de Ruhr, maar ook in Nederland (Limburg), België (Wallonië) en het Verenigd Koninkrijk (waaronder Wales en Lancashire) volgden.

De transitie naar andere economische dragers werd in de mijnbouwregio's door overheden begeleid. Deze probeerden de duizenden voormalige mijnarbeiders een alternatieve arbeidsplaats te bieden in (gesubsidieerde) autofabrieken. Het landschap veranderde mee, maar daarin bestaan verschillen tussen de mijnregio's. De Nederlandse regering besloot bijna al het mijnbouwmaterieel af te breken. Ook in het Ruhrgebied werden veel installaties opgeruimd. De aanpak in het Ruhrgebied verschilde van die van de andere landen, omdat er in een groot project (IBA Emscher Park) fors werd geïnvesteerd in het omvormen van de oude industrie tot gekoesterd erfgoed en een toeristische bestemming. Daarvoor moesten installaties worden beschermd en getransformeerd om opnieuw een economische drager te kunnen worden.

Een voorbeeld daarvan is het 'Landschaftspark Industriekultur' in Essen, waar tussen de industriële installaties ook kenmerken van een pretpark zijn te ontwaren (zie foto 1 Landschaftspark Industriekultur Essen). Maar ook in het Werelderfgoed Zollverein hebben de mijnarbeiders plaats gemaakt voor toeristen en groepen kinderen die hier een themadag hebben op het voormalige mijnbouwterrein (zie foto 2 Zollverein). Vanuit het museum, dat in de voormalige kolenwasserij is gesitueerd, worden rondleidingen met verschillende thema's georganiseerd (zie foto 3 Zeche Zollverein).

Daarnaast zijn enkele bijgebouwen te huur of in gebruik als expositieruimte of feestlocatie en doet het terrein dienst als park. De kolenwasserij dient daarin niet alleen als museum maar ook als café en museumshop. Opvallend is dat er ogenschijnlijk gemakkelijk over de soms pijnlijke kanten van de geschiedenis heen wordt gestapt om het toeristisch product te promoten. De aandacht ligt vooral op de bijzondere rol die de regio als geheel had in de kolen- en staalproductie, de efficiëntie van de mijnen en fabrieken en de technieken die in de winning en het gebruik van kolen werden toegepast. Dat de Zollverein een modelmijn uit Nazistisch Duitsland was komt de argeloze bezoeker niet te weten. Ook het harde leven van de arbeiders die lange dagen onder de grond maakten, slecht werden betaald en jong stierven aan de gevolgen van ondergronds werken wordt weinig belicht.

De Zollverein was een modelmijn uit Nazi-Duitsland

Om toerisme in de oude mijngebouwen mogelijk te maken is op sommige punten ook fysiek veel veranderd aan het ensemble van mijnbouwinstallaties. Zo werden aan de buitenkant van gebouwen aanpassingen gedaan om de toegankelijkheid voor bezoekers te vergroten, zoals een grote roltrap (zie foto 4 Zeche Zollverein). Aan de binnenkant werd aandacht besteed aan de uniciteit van de installaties als decor voor sfeervol dineren en exposities in een bijzondere setting (zie foto 5 Zeche Zollverein en foto 6 Gasometer Oberhausen).

De Gasometer in Oberhausen is een expositieruimte geworden, waar momenteel de expositie "Der Schöne Schein" te zien is. Binnen wordt met verschillende methoden getracht de grootte en ruimte van de installatie beleefbaar te maken. De begane grond en eerste etage van de gigantische cilinder vormen de expositieruimte en in de ruimte waar

Foto 2: De veranderde betekenis van het mijnbouwerfgoed in de Ruhr wordt door de aanwezigheid van toeristen duidelijk zichtbaar.

Foto 4: Ontsluiten van objecten voor toerisme betekent toegankelijk maken. Hier gebeurde dat letterlijk met een transformatie van kolenwasserij naar museum, mede door een grote trap tegen de gevel te plaatsen.

Foto 1: Op sommige plaatsen is de Ruhr op een pretpark gaan lijken.

Foto 3: Veel van de oude structuren is in stand gehouden, zoals in het museum is te zien.

esen.

Foto 5: Een deel van de nieuwe Ruhr-beleving is dineren tussen de oude installaties.

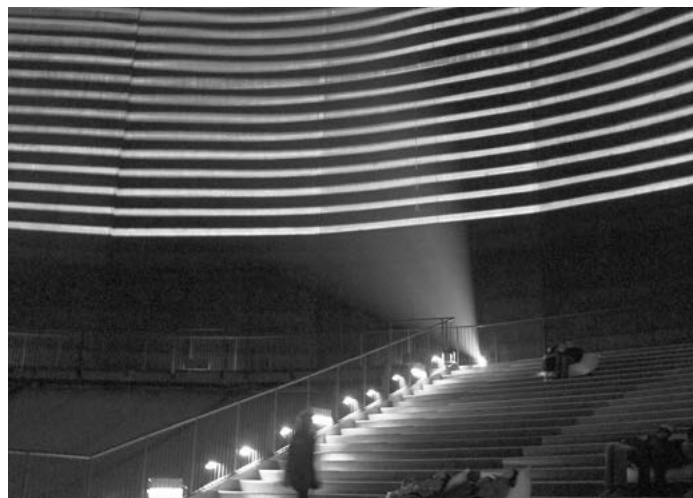

Foto 7: Met lichtprojecties wordt de omvang van de gashouder onderstreept.

voorheen gas werd opgeslagen wordt de grootte van het object benadrukt. In een volledig in het duister gehulde cilinder worden met lichtinstallaties wisselende patronen en lijnen op de wanden geprojecteerd die vanaf een tribune kunnen worden bekeken. Daarnaast gaat er een glazen lift naar het dak van de cilinder, waardoor de hoogte zowel binnen als buiten kan worden ervaren (zie foto 8 Gasometer Oberhausen).

Ogenschijnlijk wordt over de pijnlijke kanten van de geschiedenis heen gestapt

Afgaand op de voorbeelden die hier in beeld gevangen zijn, lijkt de transformatie van steenkolen naar toerisme als economische drager geslaagd. De regio is aantrekkelijk gemaakt voor recreatief en educatief bezoek; de schaal en de uniciteit van de mijnbouw zijn belangrijke troeven in de beleving. De vraag is echter of dat succes in de toekomst ook zal blijven: voorlopig is het Ruhrgebied de enige regio die dit verleden zo vermarkt, maar het geld in het project is bijna op. Is de beleving zo uniek dat de regio toeristen zal blijven trekken?

Thijs Konijnendijk (thijs.konijnendijk@gmail.com) is voormalig docent sociale geografie en planologie aan de Universiteit Utrecht. Momenteel is hij o.a. redacteur bij AGORA en bestuurslid van de Historisch Geografische Vereniging Utrecht.

Foto 6: Buiten de gashouder wordt de nieuwe rol als kunsthall aangeprezen met grote borden.